

בשדמות בית לחם

מילים: אבא קונסטנטין שפירא

לחן: חנינא קרציבסקי

כתיבה: פטרבורג, 1887

חברון

מילים ולחן: אפרת אפטר

הכביש מתרחב באיזור התעשייה

בדיוק מול שער הכניסה

עשן מפויח עולה בבניינים

משאיות כבדות נוסעות לאט

הכביש מתרחב באיזור התעשייה

פותח את שדה הראייה

ילדים דוהרים בגלגלים שבורים

אבק עולה מהשבילים

השקיעות הכי יפות

הכבישים מפותלים

אוויר צלול חונק

סוללת הברושים על ההר שמנגד

בלילה נדמית כאנשים

ירח עגול עולה מעל חברון

מאיר קלות את הרחוב

בניינים קטנים צפופים, עשן שהתפזר

כל הפנסים כבויים

בשדמות בית-לחם,

בדרך אפרתה,

בדרך אפרתה.

עלי-קבר קדומים

תאבל מצבת,

תאבל מצבת.

ובבוא חצות לילה,

מארץ עיפתה,

תעלה יפת מראה

קברה עוזבת.

אל ירדן מזרחה

דומם צועדת,

דומם צועדת.

אל גלי מי-קדש

דומם צופיה,

דומם צופיה.

דמעה יורדת

אל גלי מי-קדש

מפכים דומיה.

דמעה אחר דמעה

חרש נוזלת,

אין בכי ואנחות,

אך דמעולת נגרו,

דמעה אחר דמעה

לירדן נוזלת,

המים ינקרו.

א. בית לחם

קבורת רחל, רות, דוד

1. רואים אנחנו שאף אחד מזרע ישראל לא נשאר כעת בעיר בית לחם... נאסר על כל אחד מהיהודים לשהות בתחומה. טרטוליאנוס (?), שנת 200 בערך
2. בכמה עמל עלה בידי לשמוע בלילה תורה מפי בר חנינא יען כי פחד מהיהודים". הירונימוס, סביב שנת 400
3. מירושלים שתי פרסאות לבית לחם... וקרוב לבית לחם כחצי מיל מצבת קבורת רחל אמנו על אם הדרך, והמצבה עשויה אחת עשרה אבנים למנין בני יעקב ועליה כיפה בנויה על ארבעה עמודים וכל היהודים העוברים שם חותמים את שמש על המצבה. בנימין מטודלה 1165-1166
4. "ויסעו מבית אל, ויהי עוד כברת ארץ לבוא אפרתה... ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם". ויצב יעקב מצבה על קבורתה, היא מצבת קבורת רחל עד היום" רמב"ן: "... זה כתבתי תחילה. ועכשיו שזכיתי ובאתי לירושלים, שבת לאל הטוב והמטיב, ראיתי בעיני שאין מן קבורת רחל לבית לחם אפילו מיל... וכן ראיתי שאין קבורה ברמה ולא קרוב לה. על כן אני אומר שהכתוב 'קול ברמה נשמע' – מליצה כדרך משל... ונראה בעיני שקברה יעקב בדרך ולא הכניסה בעיר בית לחם יהודה הקרובה שם... ולא רצה לקבורה רק בגבול בני בנימין, והדרך אשר המצבה בה קרובה לבית אל בגבול בנימין". פירוש רמב"ן לתורה, השלמות 1267-1268
5. "הגענו לקבר רחל... ואף הוא נמצא בצידי הדרך. על יד עץ גדול. והוקף על ידי היהודים או ה[מוסלמים] מגדל גדול, הדומה לקאפלה" נוסע [מלכיר פון סיידליץ, גרמניה] 1556
6. [בית לחם]... תשבי המקום הזה נוצרים, ובדרך כלל גרים נוצרים רבים בארץ הזאת. בקרבת מקום גרים [מסלמים] מספר אולם שום יהודי אינו מגיע הנה". נוסע [יוהאן הלפריד, גרמניה] 1565
7. קבר רחל: "... באמצע החדר יש בליטה לבנה משוחה במלט שמניחים כי זהו הקבר... כמה לוחות כתובים עברית תלויים על הכתלים ומספר מנורות שמן מפיצות אור על המקום הקודר. נוסעת [מרגרט תומס] 1895-1897:

ב. חברון

האבות, כלב בן יפונה, דוד

8. "וישלחו מעמק חברון (בראשית ל"ז, יד) – אייר חנינא בר פפא: בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון, דכתיב: (בראשית ט"ו, יג) 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך'. תלמוד בבלי, סוטה י"א ע"א; רש"י לתורה
9. "וישלחו מעמק חברון – והלא אין חברון נתנה אלא בהר וכתוב וישלחו מעמק חברון. אייר אחא: הלך להשלים אותה העצה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר הנאה שהיה קבור בחברון: 'עבדום וענו אותם'. מדרש בראשית רבה פ"ד
10. ... ואין לך טרשים בכל איי יתר מחברון, (משום) דקברי בה שיכבי, תלמוד בבלי סוטה ל"ד ע"ב; רש"י במדבר י"ג, כב
11. "ויצא יהודה ואחיו וילחמו את בני עשו אשר בארץ הנגב ויך את חברון ואת בנותיה ויהרוס את מבצריה ואת מגדליה שרפו מסביב". חשמונאים א ה', סה
12. ... אחר כיבוש ירושלים בידי אספסינוס הובלו בדרך זו [חברון] לעזה ואלכסנדריה אלפים לאין ספור של שבויים לרומא... לאחר הכיבוש בימי הדרינוס, נמכר המון עצום מגילים שונים ומשני המינים ביריד [אלוני ממרא? מצפון לחברון]. לפיכך תועבה היא ליהודים לראות את היריד המפורסם הזה" הירונימוס ~400
13. "אלון ממרא... מקום... סמוך לחברון מצד דרום... עליו מסופר סיפור אמת שיחד עם המלאכים שנשלחו... לסדום נראה לאברהם גם בן האלוהים והגיד לו את הולדת הבן... שם יחוגו עד היום... חג נהדר בכל שנה בעונת הקיץ... החגיגה נוגעת לכולם: ליהודים מפני שמתפארים באברהם אביהם, לעובדי האלילים... ולנוצרים מפני ש... אז הופיע... מי שעתיד להתגלות על ידי הבתולה לישועת בני האדם... בהתאם לדתות מכבדים את המקום הזה – אלה בתפילות לאלוהי כל... ואלה בנסך וקורבן... המקום הוא שדה בר... ואין בו בתים מלבד אה שעל יד האלון שביממים קדומים היו לאברהם ובאר שנעשתה על ידו...". סוסמנוס 450~
14. מערת המכפלה: ... כידוע יפה יפה אין מתירים לנוצרים וליהודים להיכנס למסגד זה. הם רשאים רק לצעוד מספר צעדים לתוך אחת הדלתות, מקום שם רואים חור בכותל, בו שמים היהודים מכתבים אל אברהם...

15. ... ובעמק השדה בשדה המכפלה, שם העיר היום, ושם הבמה הגדולה שקורין שמה אברהם, והיא הייתה כנסת (בית כנסת) היהודים בימי ישמעאליים. ועשו הגויים שם ששה קברים על שם אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה, ואומרים ל"תועים" (עולי הרגל הנוצרים) שהם קברי האבות ונותנין שם ממון.
- אבל אם יבוא יהודי שם שיתן שכר לשוער של מערה ויפתח לו פתח ברזל שהוא עשוי מבנין אבותינו העי"ה, וירד אדם למטה במדרגות ונר דלוק בידו וירד למטה במערה אחת ואין שם כלום, וכן בשנייה, עד שיבוא אל השלישית והנה שם ששה קברים: קבר אברהם ויצחק ויעקב ושרה ורבקה ולאה זה כנגד זה ועל קבריהם חתומים אותיות חקוקות באבנים. על קבר אברהם חקוק "זה קבר אברהם" ושל יצחק "זה קבר יצחק בן אברהם אבינו", ושל יעקב "זה קבר יעקב בן יצחק בן אברהם אבינו", ועל האחרים "זה קבר שרה" ו"זה קבר רבקה" ו"זה קבר לאה".
- ובמערה מדליקין שם עששית אחת דולקת בכל יום ויום ובכל לילה ולילה על הקברים. ושם חביות הרבה מלאות עצמות מישראל, שהיו מביאים שם מתייהם בימי ישראל, כל אחד ואחד עצמות אבותיו, ומניחין אותן שם עד היום הזה. ובקצה שדה המכפלה ביתו של אברהם ומעיין לפני הבית. ואין מניחין שם לעשות בית מפני כבוד אברהם אבינו..
- 1157-1156 בנימין מטודלה
16. " ... ובאחר בשבת, תשעה לחודש מרחשוון.. עמדתי במערה והתפללתי שבח לאל יתברך ונדרתי שיהיה לי כמו יום טוב ותפילה בשמחה... "
17. [האם נכונה המסורת על קבורת האבות במערה?]: האימאם: "זו מסורת עתיקה ואין ספק בה".
אבן בטוטה מפי האימאם של מערת המכפלה, מאה 14
18. חברון היא כמו עזה... ואין לה חומות, והיא עיר טובה וארץ שמנה. וראיתי מערת המכפלה שהיא בטבור הארץ וזה דמותה: מקום המערה הוא שדה בחצי חברון והישמעאלים בנו עליה מוסקיאה כמנהגם ועשו חומה על פי המערה ובה חלון קטן ושם מתפללים היהודים וזורקים לתוכו מעות ומיני בשמים, וגם אנוכי התפללתי שם. והישמעאלים מכבדים המקום מאד ונותנים י"ג אלפים לחמים בכל יום לעניים לכבוד אברהם יצחק ויעקב ובייחוד לכבוד אברהם. ונותנים לחם בחרדל ועגל רך וטוב כאשר נתן אברהם למלאכים, ולכבוד יצחק נותנים ציד ומטעמים כאשר אהב, ולכבוד יעקב - לחם ונוזיד עדשים כאשר נתן לעשו... ושם דרים כמו עשרים / שמונים בעלי בתים יהודים ולא יותר, ומפיהם שמעתי כי בתוך המוסקיאה נגד קברות אברהם ושרה יש מנורת זהב עם אבנים טובות, ונגד קברות יצחק ורבקה ויעקב ולאה יש מנורת כסף עם אבנים טובות. וזה ידעו מפי הנשים שלהם, כי הרבה מהן נכנסות בתוך המוסקיאה כי אין ניכרות מפני הצעיף השחור שנושאות על פניהן..."
משולם מוולטרה, 1481
19. הלכתי לחברון וגרתי בה ימים רבים, עד אשר הייתה ישיבתה חביבה עלי כמעט יותר מירושלים, להיות היהודים בה מעט וטובים ואינם כאנשי ירושלים לרוע. והם כעשרים בעלי בתים מכונסים במבוי אחד הסגור עליהם, ולא יעבור ביניהם ישמעאל וטמא. וגם מסורת ביד כל אנשי הארץ, כי הקבורה בחברון טובה מירושלים. ופה חברון על קבורת האבות בנין ישן נושן מאד מאבנים גדולות, לא יאומן כי יסופר, על הבניין הנושן בנין חדש מהישמעאלים."
ר' עובדיה מברטנורא 1490~
20. ראשית חכמה, ר' אליהו די וידאש, תלמיד ר' משה קורדוביירו וחבר לחכמי צפת, נפטר ונקבר 1587 בחברון.
...שעיקר עסק התורה הוא להביאה לקיום המעשה... שנאמר (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם", ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם, לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה... ללמדנו שעיקר תורה לשמה היא התורה שאדם לומד כדי לקיימה, וכך הוא הבנת הפסוק: בזמן שיקדים האדם לחכמה יראת ה', תתן החכמה שכל טוב לכל עושיהם...
ראשית חכמה
אשר חבר חכם בעז אליהו יצ"ו בן הר"ר משה די וידאש מתלמידי האשל הגדול המקובל כה"ר משה קורדואירי זצ"ל. חברו באדמת ארץ הקדש בצפת תוב"ב
נוסח השער דפוס ראשון, ויניציאה הישלי"ט 1579
21. "הלכנו לקבר עתניאל בן קנו, הקרב לקברי הקראים".
בנימין בן אליהו הקראי 1786
22. החיד"א, ירושלים 1724-1806 ליבורנו
ר' יוסף קארן: מרן. כתב קורא הדורות שהיה תלמיד מובהק מהרב מה"ר בי רב... ואני מסתפק מאד בזה... בשנה רפ"ב בעיר אנדרינופלא התחיל לחבר הבית יוסף. נמצא שהיה גדול בתורה וכבר היה לו מגיד והיה המעשה נורא לביל שבועות עם הרב מהר"ש אלקבץ כמו שהביאו הרב שלי"ה. ועבר מרן דרך שלוניקי וחתם עם הרבנים בהסכמות... באופן דכשבא לצפת היה מגדולי הדור בחכמה ובתורה... וא"כ איך יתכן שיהיה בתורת תלמיד עם מהר"י בי רב? וכל שכן לומר עליו שהיה תלמיד מובהק ממהר"י בי רב. ומהר"י בי רב נראה דמספרד הלך לפי שם ואח"כ הלך דרך מצרים ובא לצפת באופן שנראה שלא היה בגלילות טורקיא"ה ומרן לא ראהו כי אם בהליכתו לכה"ק צפת ת"ו. לכן נראה כי הרב מהר"י בי רב אחר שהוא ז"ל קיבל הסמיכה הסמיך למרן בצפת, ומשו"ה מרן קוראו מורי הרב.
23. הרב חזקיהו מדיני, ירושלים-איסטנבול-קרים-ירושלים-חברון 1833-1904, "שדי חמד".

ליקוטאי נינהו מספרן של ראשונים המה הגיבורים, אשר דברו
 "יבואו בו כללי הש"ס וכללי הפוסקים, דברים ברורים, ברוח קדשם אחת הנה ואחת הנה במקומות מפוזרים. ואסיפת דינים, אמרי פנינים, מפי סופרים ומפי ספרים... תקנתים אף
 עשיתים על סדר הא"ב מאי ועד תי מתוקנים, להועיל לקטנים כמוני מילדי העברים, גר אנוכי לעתות כאלה באחת מעיירות
 קרים, קראסוב-בזאר, עיר קטנה ואנשי קודש בתוכה טובים ויקרים – חיים חזקיהו מדיני, המכונה חח"מ הי"ו, בן לאדוני
 אבי...".

24. מעיד אני מה שראיתי בעיני המכתב יד קדשו, שכתב האדמו"ר האמצעי נבג"מ, לאני"ש דפה עיה"ק בשנת תקפ"ג [1823]
 בעת שנתיסד הישוב של אַנ"ש בחברון ת"ו. וכתב בזה"ל: מצאתי כתוב בשם הרדב"ז, שכל מי שיש לו אחוזת נחלה בעיה"ק
 חברון ת"ו יהיה ניצול מחיבוט הקבר, ואדמו"ר בעצמו קנה פה עיר הקודש את הבית הכנסת הקטנה (הנקראת בפי כל בית
 הכנסת אברהם אבינו, כמובא הסיפור על זה בספר עמק המלך בהקדמתו פ' עשירי יעו"ש נפלאות) על שמו, כדי שיהיה לו
 אחוזת נחלה בעה"ק חברון ת"ו.
 רב העדה האשכנזית בחברון 1888

25. כן שתו כוס התרעלה גם כן יהודים מחברון והושללו אז, וגם טמאו כל הנשים שמצאו ולא נשאר להם כי אם מה שהיה
 מ"מ מקמיניץ, קורות העיתים 1837
 במחבאות".

26. "... וכן בחברון ת"ו סבלו צרות רבות ונהרגו כמה נפשות ועינו נשים חיל השר [איברהים פאשה] בכיבוש העיר, אבל... רק יום
 אחד".
 ר"י משקלוב, הקדמה ל"פאת השולחן" 1836

27. חותם הקהילה: "חותם כוללות עיה"ק חברון תובב"א - מערת המכפלה / אברהם / יצחק / יעקב / שרה / רבקה / לאה /
 אבנר בן נר / עתניאל בן קנו / אדם / וחוה / ישי אבי המלוכה".

28. "רק שבע מדרגות מותר לכם לעלות ויותר אף לא צעד אחד" – הזהיר אותנו השומר הערבי האדמוני של המסגד, אשר אף
 לאחר שקיבל "בקשיש" הגון, לא נתרכך ולא היה מוכן לשום פשרה. .. אנו המלווים ספרנו את המדרגות אשר האדמו"ר עלה
 בהן: "שמונה, תשע, עשר, אחת עשרה..." – זה הוא, כאן! נפלטה קריאה נרגשת מאת רבנו. ורבנו נעצר במקום, כשכולו שקוע
 בתפילה, ללא קול והגה, נוסח גור " ... מלווה של בעל "אמרי אמת", 1935

ביקור האדמו"ר מחב"ד ר' יוסף יצחק שניאורסון, אב תרפ"ט, שבועיים לפני הטבת. אליעזר זן סלוניס.
 פרעות 1929, 1936

בשדות בית לחם

אור הירח על ההר
לילה לבן בשדות בית לחם
תן מילל בקול נשבר
אנה פנה עדרי ללכת
אח לנשר ולעיט
אין לי שם ואין לי בית
הי חלילי ילל, ילל חלילי
עד ליל אוסיף ללכת
עם תרמיל רועים על שכם
הי חלילי ילל, ילל חלילי

אבן מוטלת על לבי
כאבנים בשדות בית לחם
רוח עובר בעשבים
אנה פנה עדרי ללכת

אי שם בסוף הדרך
התחכי עד רדת ערב
הי חלילי ילל, ילל חלילי

התחכי להלך
עם הלחם והמלח
הי חלילי ילל, ילל חלילי

אור הירח על ההר
לילה לבן בשדות בית לחם

אשה, שאינה מרימה ראשה להפגס אל שיר זה, כורעת
בין שיחי גרניום. ארבעה ברושים רזים, הממליצים
על משהו יקר בגגות העיר, מתלהקים בתוך פרדס
לימונים קטן. שני ספסלים צומחים בצל, ירקים כמוהו,
מחכים לנזירים, הנעים פישנים על קו הקינה, שסימנו
בכייזומם. משהו מזה, או קרוב לזה, קורה גם בנפשי

יצאתי אל רעמת הרעש, מסב ראשי לאחור. הרחוב
המזרחי התעקם בצנאר, פנה אלי וממני להלאה.
עמדתי במקומי, מחכה לזמרה שתבוא אחרי. בבקשה.
לא שמעתי דבר באזני המיאשות. אין תשובה.
פתח העץ הקטן בשער הסגור נעצם כמו עפעף

על הגבעה ארבעה ברושים
עושים יער, שוכחים את העולם,
צופים אל אחרית הימים

זו העונה בה לא כל מי שמחפש אלה
מוצא. הנחל, שאינו הולך לדומא,
נעלם אל תוך המדבר

בגן הכנסיה ערוגה משלמת של רחמים
בה לנוקאדוש מחזיק באבן הרבה דברים
לא ברורים כמו סלסלת פקניק הפוכה

מחזיק בעין אחת אל אלמנות כפר שחורות
המניחות לרגליו זרים צומחים
והוא בבהונותיו כמוכס מונה ומונה

הר בג'א

הר בג'א

בית-לחם נמל יוני

מדי שנה, אותה עונה, אותה שעה, היום
(ולא ראשון היום) שורה מתנועעת בעל מים
עומסי צלוב עצוב, צבה בצדף זהב וכהו,
רבי-חובל אפל, מושכה אל הפפר, אל חור-הקדש,
שם הסערה הגדולה, מגיף לפניכם סוד העשו
כמו דגל או חבל וכעיניו זועק עשבים

מן הגגות ירדו פעמונים לפפר היו ליונים כאלו
בית-לחם נמל יוני נכון לספינת חוגגים שחורה
עפר ופרחים ברגליהם, סוגרים מרחקים כמו מתים,
נושעים בחסד הסתום ואיו בם נער ואיו בהם נערה

דין ג'א א'א

כארמיון

כאור האט-אט הזה
מוךד מתקמט במדרגות גפנים
אומרות ירק נע בתוך מפלת כחל
(אייסדר הררי למופת) כמו
על ארץ נהר נרדם
ואיני יודע - וגם אין זה
מעניני - מי ולמה בחר
בהר הזה לבסתו עליו כרם
ועוד כרם (אתה ודאי היית בוחר
אחר, מחליט אחרת), כמוהו
(ויותר ממך) גם אני יכול
למנות מיני גפנים רבים
החסרים פאן אף קל לאהב
את יינות המקום ואם תבקש
סבות - אמו לה מאה
ושמים נערו שחורות

דין ג'א א'א

חיי שרה

ניחיו

חיי שרה

מאת שנה, עשרים שנה, שבע שנים.

ותמת -

היא נסמלקה מן העולם בהר חברון.

לקול טפירת רגלי המשרתים,

לששכתה אפילו את שמוותם.

כל יידי המשפתה לה, כתש את ארונה.

למקום מנתתו האחרון.

קרשיו, נפלה שם הברה, היו דקים-מן-הדקים,

קלים-קלים.

ניחיו

חיי שרה

מאת שנה, עשרים שנה, שבע שנים.

שני חיי שרה.

ותמת -

אך באמת פכה נרה ימים רבים, רבים לפני

שמשכנה האחרון היה עפר.

והארון שבו שכבה תה עשוי כל השנים

זכרון עצים מבקעים על הר אחר.

על הר אחר, בארץ מוריה.

ורב חסדו אשיר ארן
בלב הים גם בשרון
לחכל כלב בן חצרון
בקרית ארבע היא חברון.

עדי צאתה מיד עפרון
לגן עדן לבני כשרון
לתת לאבות דורון
בקרית ארבע היא חברון.

לעיר מקלט לבני אהרן
למפלט לנו מחרון
בתמהון ובצורון
בקרית ארבע היא חברון.

לפניך העל זכרון
רעם רועם כבני מרון
בשד, בכפן ובחסרון
בקרית ארבע היא חברון.

ושוב בנים אל בצרון
בכל טובה ובכל יתרון
תנה על עולמך פטרון
בקרית ארבע היא חברון.

שנת טל-זכות לפ"ק, אמסטרדאם

מהלל שם האל אקרא
מפלטני מכל צרה
ומרי דרך ישראל
מקום אברהם בו שרה

שלמות עיר זו נסתרה
אשר בה אורח במערה
ועל כן הצור הזקורה.
וגור כי תמות שרה

הלא מאז היא הסגרה
תגר בא אל חי נורא
ועל צרים צוה עברה
ותום הטא תמוט סרה

זכות אבות מה ברה
ולבניהם תהיה עזרה
ראם מחזקים בתורה
והניקה בנים צרה

יצו חסדך לבנות בירה
אור ישראל בגבורה
בנו דוד שר המשרה
ואז יסור הצר שרה

חברון הקדושה

שמחה בן-ציון

חברון הקדושה! עיר קבורת האבות -
האם היא "חליל" זאת מפלצת הלבבות?
חליל החללה! מעון פראים מזהמים -
האם זאת עטרת הד שיבת עולמים?
הזאת קרית ארבע מעון הענקים?
בה ראשית אור מזרח הופיע לעד?
הזה ראש הנגב, הנשא עד שתקים
בציון כהנה ומלוכה ובזר ח"ן חב"ד?...

עיר מקלט ומחסה מקנאה ומשובה,
עיר קדושים לאל, לאבות עולם אהובה,
עוד לזכרך בקדש יריע כל לב רן -
יקומי ישניך! יעידוך - הו, חברון -
על זעות בראש חוצותיך עוללו.
כי בך, עיר הנצח,
בנבלו התהולל פרוע הרצח -
ועל קבר אבות הבנים זבח

ועל צב אמהות הבנות חללו,
נדשו ואחר גם רששו, גתחו,
ושכרו: צהלו בירי בני-קון
בדם פחת יין...

זהו, המחללה!
עברתי ואראך במבוסת הדמים,
ולשוני נאלמה משאת לך הקללה...
ואמר לך יחוש: "בדמי חיי..."
בדמי חיי- וטהרו ועלי...
אף זאת לך לחשתי כתפלת דמי:
"בדם קדוש יחרי את מקדשת שוב ליני..."

ובכבשי את פני בקרקע מבושה,
מראות עוד בתרפה בטמאת הקדושה -
הד ענה סביבי מקהל הרים נמים,
כצהלת האביב בהד ברוק רעמים:
"אחותנו! לאלפי ישראל את שובי, חיי!"

ד' באלול, תרפ"ט

גמס צביוני
גלילי

כחובים - שכונתן להוצאת ספרים עבריים, שנה ג', גל' מ"ו - ז'